अर्थव्यवस्था

Workbook

घटकनिहाय सराव प्रश्नसंच

PRITHVI®
Publication

अर्थव्यवस्था : Workbook
घटकनिहाय सराव प्रश्नसंच

© पृथ्वी पब्लिकेशन

प्रकाशक
'पृथ्वी पब्लिकेशन', 1536,
सदाशिव पेठ, पुणे. 411030
: 8390554161

मुखपृष्ठ मांडणी
रसिका सागवेकर

मांडणी
अपूर्वा शिंदे

मुद्रितशोधन
प्रज्ञा भोसले

वितरण व्यवस्था
: 8390554161

अभिप्राय, सूचना व मागणीसाठी संपर्क
: 8390554161
: admin@prithvi.net.in

मूल्य
₹ २१०/-

PRITHVI®
Publication

या पुस्तकातील मजकुराचे कायदेशीर हक्क कॉपीराईट कायद्यानुसार प्रकाशकाकडे आहेत. या मजकुराचे कोणत्याही स्वरूपात पुनर्मुद्रण करण्यासाठी प्रकाशकाची परवानगी आवश्यक आहे. सदर बाबीचे उल्लंघन झाल्यास कॉपीराईट कायद्यानुसार कारवाई करण्यात येईल.

या पुस्तकातील मजकूर व माहिती विविध स्त्रोतांमधून घेण्यात आली आहे. हा मजकूर व माहिती जास्तीत जास्त अचूक ठेवण्याचा प्रयत्न प्रकाशकाने केला आहे. तरीदेखील त्यामध्ये कालसापेक्ष व स्थलसापेक्ष बदल होऊ शकतात. या पुस्तकातील मजकूर व माहिती यामुळे होणाऱ्या नुकसानीस प्रकाशक जबाबदार राहणार नाहीत.

अनुक्रमणिका

1.	राष्ट्रीय उत्पन्न	6
	उत्तरे	12
2.	शाश्वत विकास	13
	उत्तरे	17
3.	मानव विकास अहवाल	18
	उत्तरे	22
4.	दारिद्र्य	23
	उत्तरे	29
5.	बेरोजगारी	30
	उत्तरे	34
6.	चलन/पैसा	35
	उत्तरे	40
7.	बँकिंग	41
	उत्तरे	54
8.	रिझर्व्ह बँक	55
	उत्तरे	62
9.	महागाई	63
	उत्तर	69
10.	सार्वजनिक वित्त	70
	उत्तरे	99
11.	परकीय व्यापार	100
	उत्तरे	113
12.	आंतरराष्ट्रीय संघटना	114
	उत्तरे	127
13.	नविन आर्थिक सुधारणा	128
	उत्तरे	132
14.	पंचवार्षिक योजना	133
	उत्तरे	147
15.	लोकसंख्या	148
	उत्तरे	157
16.	सरकारी योजना	158
	उत्तरे	172
17.	पायाभूत सुविधा	173
	उत्तरे	180
18.	उद्योग	181
	उत्तरे	192
19.	सहकार	193
	उत्तरे	200
20.	भारतीय कृषी	201
	उत्तरे	231
21.	इतर घटक	232
	उत्तरे	242

8. रिझर्व्ह बँक

प्र.1. अलीकडील चलनविषयक धोरणात (Monetary policy) केलेल्या सुधारणेनुसार,

अ) बँकदर (Bank rate) हा 'धोरणात्मक दर' (policy rate) म्हणून स्वीकारण्यात आला.

ब) चलनविषयक धोरणाचे 2016-17 व त्यामुळे चलन वाढीचा दर 4% (+ किंवा - 2%) राखणे हे उद्दिष्ट ठरविण्यात आले आहे.

क) WPI ऐवजी CPI-combine निर्देशांक आधारित चलनवाढ विचारात घेतली जात आहे.

वरीलपैकी काय खरे आहे?

1) अ आणि क 2) ब आणि क 3) अ आणि ब 4) वरील सर्व

प्र.2. योग्य विधाने ओळखा.

अ) भारतीय रिझर्व्ह बँकेने एप्रिल 2017 मध्ये नव्या 2000 रुपयाच्या नोटा चलनात आणल्या.

ब) 2000 रुपयाच्या नोटेवर अंध व्यक्तिंना ओळखता येण्यासाठी 7 गडद रेषा आहेत.

1) फक्त अ 2) फक्त ब 3) दोन्ही अ, ब 4) दोन्ही नाहीत.

प्र.3. मौद्रिक धोरणा (Monetary Policy) ची उद्दिष्टे कोणती आहेत?

अ) किंमत स्थिरीकरण, विनिमय स्थिरीकरण (Price stabilization and exchange stabilization)

ब) पूर्ण रोजगार, आर्थिक वृद्धी (complete employment, economic growth)

क) पायाभूत सुविधा विकास (Infrastructure development)

ड) शिक्षण व आरोग्यातील सुधारणा

योग्य पर्याय निवडा.

1) अ, ब आणि क बरोबर 2) फक्त क बरोबर 3) क आणि ड बरोबर 4) अ आणि ब बरोबर

प्र.4. खालीलपैकी कोणती रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडियाबद्दल योग्य विधाने आहेत?

अ) ती केंद्र सरकारची बँक म्हणून कार्य करते.

ब) वित्तीय धोरण तयार करते व अंमलात आणते.

क) IMF मधील भारताची प्रतिनिधी (Agent) म्हणून काम करते.

ड) भारत सरकारचे कर्जाविषयीचे कार्यक्रम (Borrowing Programme) हाताळत असते.

1) अ आणि ब 2) अ, क आणि ड 3) अ, ब, क आणि ड 4) क आणि ड

प्र.5. खालील विधाने पाहा.

अ) रिझर्व्ह बँक रेपो दरात (Repo rate) कपात करून अर्थव्यवस्थेत आणखी रोखता (Liquidity) आणते.

ब) व्यवस्थेतील रोखता (Liquidity) शोषून घेण्यासाठी रिव्हर्स रेपो दर (Reverse repo rate) वाढ रिझर्व्ह बँकेस मदत करतो.

1) अ बरोबर, ब चूक 2) अ आणि ब बरोबर

3) अ आणि ब चूक 4) अ चूक आणि ब बरोबर

प्र.6. रिझर्व्ह बँक ही बँकांची बँक म्हणून काम करते म्हणजे ....

अ) इतर बँका त्यांच्या काही ठेवी रिझर्व्ह बँकेकडे ठेवतात.

ब) व्यापारी बँकांना गरज भासल्यास रिझर्व्ह बँक त्यांना कर्जे देते.

क) रिझर्व्ह बँक व्यापारी बँकांना चलनविषयक बाबींसाठी सल्ला देते.

1) अ आणि क फक्त 2) अ आणि ब फक्त 3) ब आणि क फक्त 4) अ, ब आणि क

प्र.7. सध्याच्या घडलेल्या पंजाब नॅशनल बँकेतील गैरव्यवहारांची चौकशी करून, त्यांची कारणे व तसे गैरव्यवहार टाळण्यासाठी उपाययोजना सुचविण्यासाठी खालीलपैकी कोणती समिती रिझर्व्ह बँकेने नेमली ?

1) अमिताभ कांत 2) डॉ. राजीव कुमार 3) वाय. एच. मालेगाम 4) डॉ. विजय केळकर

प्र.8. 'लहान व्यवसाय व कमी उत्पन्न गटातील लोकांसाठी एकात्मिक वित्तीय सेवा समिती (committee on comprehensive financial services for small business and low income households) ही नचिकेत मोर यांच्या अध्यक्षतेखाली RBI ने नेमलेल्या समितीच्या खाली दिलेल्या शिफारशींपैकी योग्य शिफारशी निवडा.

अ) 18 वर्षे वरील वयातील सर्व भारतीयांची बँक खाती (universal bank account) असावीत.

ब) देयक व जमेसाठी (payments and deposits) पेमेंट्स बँका (payments banks) स्थापन करण्यात याव्या आणि कर्जासाठी व्होलसेल बँका (wholesale bank's) स्थापन करण्यात याव्या.

क) अग्रक्रम क्षेत्र कर्जपुरवठा (priority sector lending) चे लक्ष्य वाढवून 50% करण्यात यावे.

ड) NGO's व वित्तीय सेवा व्यवसाय (Money Service Businesses) चे नियंत्रण करण्यासाठी राज्यस्तरीय 'नियंत्रक आयोग (Regulatory commission) स्थापन करण्यात यावे.

1) अ, ब आणि क 2) अ, क, आणि ड

3) ब, क आणि ड 4) अ, ब, क आणि ड

प्र.9. मार्च 2004 मध्ये रिझर्व्ह बँकेने सुरू केलेल्या बाजार स्थिरीकरण (MSS-Market stabilization scheme) विषयी योग्य विधाने निवडा.

अ) पैशाच्या पुरवठ्यामुळे निर्माण होणारी चलनवाढ रोखण्यासाठी RBI ने ही सुविधा सुरू केली आहे.

ब) परकीय भांडवलामुळे होणारी चलनवाढ रोखण्यासाठी MSS अंतर्गत RBI लघु मुदतीचे सरकारी कर्जरोखे व ट्रेझरी बिलांची विक्री करते व अर्थव्यवस्थेतील तरलता (liquidity) वाढवावयाची असल्यास हे कर्जरोखे व ट्रेझरी बिले परत विकत घेते.

1) कोणतेही नाही. 2) अ, ब 3) फक्त अ 4) फक्त ब

प्र.10.दीर्घकालीन रेपो (Long term repo) विकसित करण्याची शिफारस कोणी केली ?

1) नरसिंहम समिती – I 2) वित्तीय क्षेत्र कायदा सुधारणा आयोग

3) डॉ. उर्जित पटेल समिती 4) नचिकेत मोर समिती

प्र.11.खालीलपैकी कोणते रिझर्व्ह बँकेचे कार्य नाही ?

1) सरकारची बँक म्हणून कार्य करणे. 2) परकीय चलन साठा ठेवणे.

3) एक रुपयाची नोट व नाणे जारी करणे. 4) देशातील पत नियंत्रित करणे.

परकीय व्यापार - 2

प्र.1. योग्य जोड्या जुळवा.

व्यवहार तोलाची खाती	व्यवहार
अ) चालू दृश्य खाते	1) कर्ज व गुंतागुंतीचे व्यवहार
ब) चालू अदृश्य खाते	2) वस्तुच्या आयात-निर्यातीचे व्यवहार
क) भांडवली खाते	3) सेवांच्या आयात निर्यातीचे व्यवहार

	अ	ब	क
1)	3	2	1
2)	1	2	3
3)	2	3	1
4)	1	3	2

प्र.2. चलनाच्या अवमूल्यनामुळे........

अ) आयात वाढते.
ब) निर्यात वाढते.
क) बेरोजगारी वाढते.
ड) दोन राष्ट्रांमधील विश्वास वाढतो.

1) फक्त अ
2) फक्त ब
3) फक्त ब, ड
4) फक्त ब, क, ड

प्र.3. फेरा कायद्या (FERA Act) चे भारतीय अर्थव्यवस्थेवर खालीलपैकी कोणते प्रतिकूल परिणाम दिसून आले?

अ) RBI च्या परवानगीशिवाय भारतीय व्यक्तींना परकीय चलनासंबंधित कोणताही व्यवहार करण्यास मनाई करण्यात आली.

ब) भारतीय उद्योजकाच्या परकीय चलनासंबंधीच्या प्रत्येक व्यवहारावर बंधने व नियमन घातल्यामुळे उद्योगांच्या आधुनिकीकरणावर मर्यादा आल्या.

क) या कायद्याच्या कडक निर्बंधामुळे देशातील खासगी तसेच परकीय उद्योगांकडून या कायद्याला 'ब्रिटिश कायदा' (British Act) असे संबोधले गेले.

1) फक्त अ, ब
2) ब, क
3) अ, ब, क सर्व
4) फक्त अ, क

प्र.4. देशात होणारी गुंतवणूक (Investment) व उत्पन्नात होणारी वाढ यामधील संबंध दर्शविणारा गुंतवणूक गुणक सिद्धांत (Theory of Investment Multiplier) खालीलपैकी कोणत्या अर्थतज्ज्ञांनी मांडला?

1) जॉन केन्स
2) ॲडम स्मिथ
3) रॅग्नार फ्रिश
4) यापैकी नाही.

प्र.5. स्वातंत्र्योत्तर काळातील भारताच्या आंतरराष्ट्रीय व्यापार (Foreign Trade) संदर्भातील खालीलपैकी कोणते विधान चुकीचे आहे ?

अ) 1950-51 साली भारतातील वस्तूंची निर्यात 647 को. रु. व आयात 650 को. रु. इतकी होती.

ब) आयातीचे प्रमाण जास्त असल्यामुळे भारताला व्यापारतोलात (BOT) तूट निर्माण झाली.

क) व्यापारतोलात तूट निर्माण होण्याचे प्रमुख कारण म्हणजे भारताच्या फाळणी (विभाजण)मुळे अन्नधान्य, कापूस, ताग, इ. वस्तूंच्या आयातीत झालेली वाढ होय.

1) अ, ब 2) ब, क

3) अ, क 4) यापैकी नाही.

प्र.6. केंद्र सरकारमार्फत लावण्यात आलेली जास्तीचे बंधने, नियमन व कडक निर्बंध यामुळे खालीलपैकी कोणत्या कायद्याला 'राक्षसी कायदा' (Draconian Act) असे संबोधले गेले ?

1) बँकिंग नियमन कायदा - 1949 2) बँकेच्या राष्ट्रीयीकरणाचा कायदा - 1969

3) MRTP कायदा - 1969 4) यापैकी नाही.

प्र.7. जून 1966 मध्ये करण्यात आलेल्या रुपयाच्या अवमूल्यनाचे खालीलपैकी कोणते परिणाम दिसून आले ?

अ) भारताच्या व्यापारतोलातील तूट कमी झाली.

ब) भारतीय वस्तूंच्या निर्यातीत वाढ झाली.

क) भारताच्या व्यापारतोलातील तूट कमी न होता उलट त्यामध्ये वाढ झाली.

ड) भारताच्या वस्तूंच्या आयातीमध्ये वाढ झाली.

1) फक्त अ, ब 2) फक्त ब, क, ड 3) फक्त अ, ब, ड 4) फक्त ब

प्र.8. खाली दिलेल्या विधानांपैकी कोणते विधान सत्य नाही ?

अ) 1950 मध्ये जगाच्या एकूण निर्यातीत भारताचा हिस्सा 3.5% इतका होता.

ब) 1990 साली जगाच्या एकूण निर्यातीत भारताचा वाटा केवळ 1.7% इतकाच होता.

1) फक्त अ 2) फक्त ब

3) अ, ब 4) अ, ब दोन्ही सत्य

प्र.9. भारताने .... मध्ये आयातीचा 100 अब्ज डॉलर्सचा, तर .... मध्ये निर्यातीचा 100 अब्ज डॉलर्सचा टप्पा पार केला ?

1) 2003-04 आणि 2004-05 2) 2004-05 आणि 2005-06

3) 2005-06 आणि 2006-07 4) 2005-06 आणि 2007-08

प्र.10. भारताच्या परकीय व्यापाराबद्दल पुढील विधाने वाचून योग्य विधान पर्याय निवडा.

अ) स्वातंत्र्यानंतर फक्त दोनच वर्षे अशी आहेत की जेव्हा भारताची आयात निर्यातीपेक्षा जास्त होती.

ब) भारताने 100 अब्ज डॉलर्सचा आयात आणि निर्यातीचा टप्पा अनुक्रमे 2004-05 आणि 2005-06 ला पार केला.

1) फक्त अ 2) फक्त ब

3) दोन्ही अ, ब 4) यापैकी नाही.

15. लोकसंख्या

प्र.1. भारतातील सर्वाधिक नागरी लोकसंख्या प्रमाण असलेल्या राज्याचा योग्य उतरता क्रम लावा.

अ) तामिळनाडू **ब) महाराष्ट्र** **क) केरळ** **ड) गुजरात**

1) अ, क, ब, ड 2) अ, ब, क, ड 3) अ, ब, ड, क 4) अ, क, ड, ब

प्र.2. 2011 च्या जनगणनेला अनुसरून योग्य जोड्या लावा.

अ) सर्वात कमी बाललिंग गुणोत्तर	**1) रत्नागिरी**
ब) अतिविरळ लोकसंख्येची घनता	**2) बीड**
क) सर्वात कमी लोकसंख्या	**3) सिंधुदुर्ग**
ड) सर्वाधिक लिंग गुणोत्तर	**4) गडचिरोली**

	अ	ब	क	ड
1)	4	2	1	3
2)	2	4	1	3
3)	4	2	3	1
4)	2	4	3	1

प्र.3. 1991 पासून 2001 पर्यंत भारतीयाच्या लिंग गुणोत्तरासंदर्भात खालील विधाने विचारात घ्या.

अ) 1951 मध्ये भारतात प्रतिहजार पुरुषांमागे 946 स्त्रिया इतके होते.

ब) 1991 मध्ये भारतातील लिंग गुणोत्तर सर्वात कमी होते.

क) 1991 नंतर भारतातील लिंग गुणोत्तर प्रमाणात वाढ होण्यास सुरुवात झाली.

1) अ, ब योग्य 2) अ, ब, क योग्य 3) अ, क योग्य 4) केवळ क योग्य

प्र.4. खालील विधाने विचारात घ्या व योग्य विधान/ने पर्याय निवडा.

अ) 2001−2011 या कालावधीत भारतातील लोकसंख्या वाढीचा दर (population growth rate) 17.64% इतका होता.

ब) 2001−2011 या कालावधीत महाराष्ट्रातील लोकसंख्या वाढीचा दर (population growth rate) 15.99% इतका आहे.

1) केवळ अ बरोबर 2) केवळ ब बरोबर

3) अ व ब दोन्ही बरोबर 4) अ व ब दोन्ही बरोबर नाही.

प्र.5. 2011 च्या जनगणनेनुसार सर्वात कमी लोकसंख्या असणाऱ्या राज्याचा योग्य तो चढता क्रम लावा.

1) सिक्किम − मिझोरम − अरुणाचल प्रदेश − गोवा − नागालँड

2) सिक्किम − नागालँड − मिझोरम − गोवा − अरुणाचल प्रदेश

3) सिक्किम − अरुणाचल प्रदेश − नागालँड − मिझोरम − गोवा

4) अरुणाचल प्रदेश − सिक्किम − नागालँड − मिझोरम − गोवा

प्र.6. 2001 ते 2011 यादरम्यान लोकसंख्या वाढीचा दर महाराष्ट्रातील कोणत्या जिल्ह्यात ऋणात्मक होता ?

अ) मुंबई शहर ब) मुंबई उपनगर क) रत्नागिरी ड) सिंधुदुर्ग

इ) गडचिरोली फ) चंद्रपूर

1) अ आणि ब 2) क आणि ड 3) अ, क आणि ड 4) ड, इ आणि फ

प्र.7. (2011 च्या जनगणनेनुसार) लोकसंख्या घनतेसंदर्भात खालील विधाने विचारात घ्या.

अ) बिहार, पश्चिम बंगाल व केरळ या राज्यांची लोकसंख्या घनता प्रति चौ.कि.मीला 1000 इतकी सांगता येते.

ब) अरुणाचल प्रदेश, मिझोरम, सिक्कीम या राज्याची लोकसंख्या घनता 100 पेक्षा कमी आहे.

क) सर्वाधिक लोकसंख्या घनता असणारा केंद्रशासित प्रदेश चंदीगढ हा आहे.

1) अ, ब योग्य 2) केवळ ब योग्य 3) अ, ब, क योग्य 4) अ, क योग्य

प्र.8. जागतिक लोकसंख्या घनतेच्या वितरणासंदर्भात खालील विधान/विधाने विचारात घ्या.

अ) जागतिक लोकसंख्येच्या जवळपास 50 % लोकसंख्या आशिया खंडात राहते.

ब) द. गोलार्धापेक्षा उत्तर गोलार्धात लोकसंख्या जास्त आहे.

क) जगातील 80% लोकसंख्या समुद्र किनाऱ्यापासून सर्वसाधारपणे 800 कि.मी. अंतराच्या भूभागावर राहते.

1) अ, ब योग्य 2) क योग्य 3) अ, क योग्य 4) वरील सर्व योग्य

प्र.9. 2011 मध्ये नागरी लोकसंख्येचे प्रमाण

अ) भारतात 31.14% ब) महाराष्ट्रात 45.2%

1) फक्त अ बरोबर 2) फक्त ब बरोबर 3) दोन्ही बरोबर 4) दोन्ही चूक

प्र.10.राज्यातील सर्वाधिक लोकसंख्या असणाऱ्या महानगरपालिकांचा योग्य तो उतरता क्रम लावा.

1) बृहन्मुंबई-पुणे-नागपूर-ठाणे-पिंपरी-चिंचवड

2) बृहन्मुंबई-पुणे-ठाणे-नागपूर-पिंपरी-चिंचवड

3) बृहन्मुंबई-पुणे-ठाणे-पिंपरी-चिंचवड - नागपूर

4) बृहन्मुंबई - नागपूर-पुणे-ठाणे-पिंपरी-चिंचवड

प्र.11.सन 2045 पर्यंत लोकसंख्या स्थिरीकरण (population stabilization) करण्यास्तव आपल्या राष्ट्रीय लोकसंख्या धोरणाची सामाजिक व लोकसंख्यात्मक उद्दिष्टे काय आहेत ?

अ) अर्भक मृत्युदर (Infant Mortality rate) 28 प्रतिहजार जन्मापेक्षा कमी करणे.

ब) 100% जन्म, मृत्यू, विवाहाची नोंदणी करणे.

क) 80% प्रसूती संस्थात्मक करणे.

ड) जन्मदर कमी करण्यास्तव कायद्याने लग्नाचे वय वाढविणे.

इ) माता मर्त्यता दर (Maternal Mortality Rate) दरहजार प्रसूतिमागे 1 पेक्षा कमी करणे.

1) ब, क आणि इ 2) अ, ब, क आणि इ 3) अ, ब आणि ड 4) वरीलपैकी सर्व

20. भारतीय कृषी – 1

प्र.1. योग्य जोड्या जुळवा.

संघटना	स्थापना वर्ष
अ) NAFED	1) 1986
ब) TRIFED	2) 1958
क) APEDA	3) 1972
ड) MPEDA	4) 1987

योग्य पर्याय निवडा.

	अ	ब	क	ड
1)	4	1	2	3
2)	2	4	1	3
3)	3	4	2	1
4)	2	1	4	3

प्र.2. 'New - Challenge before Indian- Agriculture' या नावाने लेख कोणी लिहिले ?

1) सी. एच. हनुमंत राव
2) व्ही. के. आर. राव
3) आर. सी. दत्ता
4) डॉ. भीमराव आंबेडकर

प्र.3. योग्य जोड्या जुळवा.

अ) रबर बोर्ड	**1. बंगळुरू**
ब) तंबाखू बोर्ड	**2. हैदराबाद**
क) राष्ट्रीय मत्स्यविकास बोर्ड	**3. गुंटूर**
ड) कॉफी बोर्ड	**4. कोट्टायम**

	अ	ब	क	ड
1)	1	2	3	4
2)	4	3	2	1
3)	2	3	4	1
4)	4	2	3	1

प्र.4. खालीलपैकी चुकीचे विधान/विधाने ओळखा.

अ) भारत जगात दुग्ध उत्पादनात द्वितीय क्रमांकावर आहे.

ब) चीन दूध उत्पादनात व वापरात प्रथम क्रमांकावर आहे.

क) 2014–15 या वर्षात भारतात प्रति व्यक्ती दूध उपलब्धता 537 ग्राम झाली आहे.

1) अ व ब
2) ब व क
3) अ व क
4) सर्व